

НАУКОВІ ДОПОВІДІ

Камінська Наталія Василівна, професор
кафедри гуманітарних та загальноправових
дисциплін НАВС, доктор юридичних наук,
професор

ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА ЗВЕРНЕННЯ ТА ПРАВА ГРОМАДЯН НА ДОСТУП ДО ПУБЛІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Прозорість діяльності влади, доступність і відкритість інформації є одними із основних засад сучасної демократії. Практично у жодній сфері суспільного життя без доступу до інформації про діяльність влади неможливо здійснювати громадський контроль за нею, неможливо вчасно висловлювати свою позицію і брати участь у прийнятті суспільно-важливих рішень, тобто неможлива демократія як така [1, с. 4].

Ключовим ланцюгом діалогу між владою та особою виступає в системі особистих прав конституційне право на доступ до публічної влади. За його допомогою особа може контролювати діяльність органів влади, і тим самим ці органи повинні надавати будь-яку інформацію, окрім тієї яка становить державну таємницю.

Відповідно до статті 10 Закону України «Про доступ до публічної інформації» кожна особа має право:

1) знати у період збирання інформації, але до початку її використання, які відомості про неї та з якою метою збираються, як, ким і з якою метою вони використовуються, передаються чи поширюються, крім випадків, встановлених законом;

2) доступу до інформації про неї, яка збирається та зберігається;

3) вимагати виправлення неточної, неповної, застарілої інформації про себе, знищення інформації про себе, збирання, використання чи зберігання якої здійснюється з порушенням вимог закону;

4) на ознайомлення за рішенням суду з інформацією про інших осіб, якщо це необхідно для реалізації та захисту прав та законних інтересів;

5) на відшкодування шкоди у разі розкриття інформації про цю особу з порушенням вимог, визначених законом.

Відповідно до статті 19 даного закону запитувач має право звернутися до розпорядника інформації із запитом на інформацію незалежно від того, стосується ця інформація його особисто чи ні, без пояснення причини подання запиту. Відповідь на інформаційний запит має бути надано не пізніше п'яти робочих днів з дня отримання запиту. У разі, якщо запит стосується надання великого обсягу інформації або потребує пошуку інформації серед значної кількості даних, строк розгляду запиту може бути продовжено до 20 робочих днів з обґрунтуванням такого продовження [2].

Рішення, дії чи бездіяльність розпорядників інформації можуть бути оскаржені до керівника розпорядника, вищого органу або суду відповідно до Кодексу адміністративного судочинства України.

Отримання доступу до публічної інформації громадянами від органів публічної влади, їх посадових осіб можливе лише за умови офіційного звернення останніх до них. Враховуючи основну характеристику звернень із суспільно значущих питань, напевно, слід визнати, що право на звернення може мати як індивідуальний так і колективний характер.

Право на звернення до органів влади має суттєве значення щодо реалізації можливості доступу громадянами до публічної інформації. Це своєрідне доповнення до права народу в участі у державному житті через своїх представників; не завжди посадові особи є проінформованими й усвідомленими настільки, щоб простежити за усіма постійно виникаючими і змінними потребами країни і за всіма подіями в державі, як саме суспільство, сам народ. Таким чином петиції доповнюють поінформованість влади.

За ст. 40 Конституції України всі мають право направляти індивідуальні чи колективні письмові звернення, або особисто звертатися до органів державної влади, органів місцевого самоврядування та посадових і службових осіб цих органів, що зобов'язані розглянути звернення і дати обґрунтовану відповідь у встановлений законом строк. Переконані, що зазначене право

тим самим забезпечує стимулюючу, превентивну, правовиховну та інші функції.

Водночас згідно п. 1 ст. 39 Закону України «Про доступ до публічної інформації» визначено запит на інформацію як прохання особи до розпорядника інформації надати публічну інформацію, що знаходиться у його володінні. Крім цього звернення з запитом на інформацію може бути незалежно від того, стосується ця інформація його особисто чи ні, без пояснення причини подання запиту. При цьому, запит на інформацію може бути індивідуальним або колективним і може подаватися в усній, письмовій чи іншій формі (поштою, факсом, телефоном, електронною поштою) на вибір запитувача. Письмовий запит подається в довільній формі.

Таким чином звернення та запит за своїм значенням нібито подібні, проте суттєва різниця між ними є. Так, запит на інформацію - це прохання особи до розпорядника інформації, надати публічну інформацію, що знаходиться у його володінні. Водночас під зверненнями громадян слід розуміти викладені в письмовій або усній формі пропозиції (зауваження), заяви (клопотання) і скарги. Таке роз'яснення є вичерпаним яке висвітлено у статті 3 Закону України “Про звернення громадян” [3].

Вони відрізняються між собою, в першу чергу, своїм змістом: запит - прохання надати інформацію, звернення - прохання вчинити певні дії, викладені у пропозиціях, заявах чи скаргах.

Слід мати на увазі, що запит на інформацію подається з метою реалізації конституційного права на отримання інформації, передбачене статтею 34 Конституції України і врегульоване Законом України “Про доступ до публічної інформації”, звернення - з метою реалізації низки конституційних прав. А саме, за допомогою пропозицій громадяни можуть реалізовувати не тільки право на звернення до органів державної влади та місцевого самоврядування, але й право брати участь в управлінні державними справами. Із заявами звертаються щодо реалізації своїх соціально - економічних, політичних та особистих прав і законних інтересів та скаргою про їх порушення.

Інша суттєва різниця - строк надання відповіді, а саме на запити - 5 робочих днів, на звернення - 30 календарних днів.

Частина перша статті 3 Закону України «Про звернення громадян» визначає звернення громадян як викладені в письмовій або усній формі пропозиції (зауваження), заяви (клопотання) і скарги. Відповідно до пункту 2 частини першої статті 18 Закону України «Про звернення громадян» громадянин, який звернувся із заявою чи скаргою до органів державної влади, місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій (незалежно від форм власності), об'єднань громадян, засобів масової інформації, посадових осіб, має право, зокрема, знайомитися з матеріалами перевірки.

Відповідно до статті 2 Закону України «Про доступ до публічної інформації» сфера його дії не поширюється на відносини у сфері звернень громадян, які регулюються спеціальним законом про звернення.

Запит на інформацію визначається як прохання “особи”, проте термін “особи” в даній нормі необхідно тлумачити досить ґрунтовно, охоплюючи, крім фізичних та юридичних осіб, також і об'єднання громадян без статусу юридичної особи. Це випливає з пункту 1 статті 12 Закону, де наводиться перелік запитувачів. Виходячи з цієї ж норми, термін “особа” в частині першій статті 19 не охоплює суб'єктів владних повноважень. Вказаний зворот із визначення поняття запиту на інформацію вказує на зміст прохання до розпорядника інформації, яке робить таке прохання запитом.

В окремих випадках результатом реагування на звернення громадянина може бути створення нової інформації, надання її громадянину. При цьому реалізується інше конституційне право особи - право на петиції (стаття 40 Конституції України). Законодавство України не забороняє поєднувати в одному листі запит на інформацію і звернення. Відповідно, кожен із згаданих законів зобов'язує розглянути запит і звернення, застосовуючи різні процедури.

У будь-якому випадку, важливим є забезпечення належної реалізації передбачених прав на різних рівнях, дотримання визнаного законодавством порядку розгляду запитів і звернень, а також відповідальності за їх порушення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Основні положення Закону України «Про доступ до публічної інформації» в контексті інформації про стан довкілля : посіб. для громадськості / Алексєєва Є. А., Жиравецький Т. М. ; наук. ред.: Скрильніков Д. В. - Львів : Манускрипт, 2012. - 43 с.
2. Про доступ до публічної інформації. Закон України від 13 січня 2011 року // Відомості Верховної Ради України. - 2011. - № 32. - Ст. 314.
3. Про звернення громадян // Відомості Верховної Ради України. - 1996. - № 47. - Ст. 256.